

עיון בספרה של יונה טפר "מיכל מחפשת את האביב"

הוצאת עם עובד, 1997, ללא מספור עמודים

כתבה: לאה שניר

אצל מי מאיתנו לא קורה, שלאחר שבוע עבודה מאומן, רצוף מתחים, כעסים קטנים, אי נחת ולפעמים גם רגעי הצלחה מעטים, מבקש הלב לחרוג מן השיגרה ולצאת אל מקום אחר רחוק מכל אלה. באמת למה לא?! כולם בבית - גדולים וקטנים - מסכימים, והבית כולו נערך לקראת השינוי הקטן והמרנין. כך אירע גם להוריה של מיכל הקטנה, בסיפורה משובב הלב של יונה טפר "מיכל מחפשת את האביב". הנה

"ערב אחד חזר אבא עייף מהעבודה ואמר: 'אני מוכרח לנוח ולנקות את הראש.' אולי ניקח מחר יום חופשה וניסע לראות את האביב? הציעה אמא, 'גם אני עייפה. לא יזיק לי לשטוף את העיניים ולהנות מהפריחה.' 'איפה האביב?' שאלה מיכל. 'מחר תראי אותו,' הבטיחה אמא."

אבא ואמא נוקטים בלשון מטאפורית, עקיפה וטעונה גלגול משמעות, שכן מושג ה"אביב" על ריבוי פניו מוכר להם, ויש בו כדי לשרת את רצונם במנוחה. עבור מיכל הקטנה, המלה "אביב" היא מושג עלום, לא מוכר וצופן הפתעות, שכן חסר לה המילוי התוכני, החושי והחוויתי הכרוך בו. אבל בגלל אופן ההסמלה המוקנה למלה זו על ידי הוריה, ה"אביב" עבורה הוא גם מושג ממויין ומסווג, המתחבר עם עולם הנסיונות שלה, אם אפשר לשטוף באביב את העיניים, כדברי אמא, ולנקות בו את הראש, כדברי אבא, מסיקה מיכל שרצוי להביא אליו "גם שמפו לחפוף את הראש ומים לשטוף את העיניים," שפת האירוע על כפל משמעותה מקבלת תמיכה מפי אבא העונה באותה מטבע ואומר בחיוך: "האביב כבר ינקה לנו את הראש."

פתיחה זו של סיפור מסעה של מיכל אל גילוי האביב - שהוא כידוע תופעה אקלימית השייכת במובהק לעולם הטבע - מעמידה מושג זה כסמל ההולך וקונה לו משמעות, דווקא על שום שהמפגש הראשוני שלה עמו, נובע מעולם השפה המופשטת פרי רוחה של התרבות. רק המעגלים ההולכים ומתרחבים בהמשך הסיפור, בונים את המושג על שפע האפשרויות החושיות והחוויתיות שהוא אוצר בתוכו.

מאז ומעולם הרחיקה הסביבה האורבנית את האדם מן הטבע, ועל כן אף העצימה את כמיהתו לשוב אל מרחביו של הנוף הפתוח, הרחב והראשוני שאותו מזמן הטבע. ברצף הגיוני מן הקרוב אל הרחוק, ובתמונות לשון מתומצתות, בהירות וזורמות של מעגלי נוף הולכים ומתרחבים, מתואר מסעם של מיכל והוריה מן העיר אל האביב. מסע שמשחזר עבור כל ילד עירוני את חוויית היציאה עם הוריו לפיקניק בחיק הטבע.

אל השורות החרוזות, הגמישות והריתמיות של יונה ספר, חוברים איוריו המשעשעים, הצבעוניים והדינמיים של מושיק לין. אלה גם אלה ממחישים את התנועה הדינמית של המכונית הוורודה, שגומאת מרחקים ופורשת את ממדיו המגוונים של המרחב, שהולך ומשנה את פניו האורבניים, ומעבירם אל חלל אחר של נוף פתוח, רחב, פורש קו-אופק ירוק ופרחוני. תוך כך מתרחב גם עולם החוויות הילדי, והתנסותו של המאזין-הצופה הקטן, אף שהיא מתרחשת על גבי הנייר, יש בה עושר ויזואלי, צלילי, דינמי ומזמן הפתעות.

"למחרת בבוקר, לפי התוכנית, התישבו השלושה במכונית. חלפו ברחובות, יצאו מהעיר, נסעו ועלו על הכביש המהיר... נסעו עוד ועוד ובצידי הדרכים, רצים לאחור בניינים בניינים, עמודי חשמל, גגות אדומים, תחנות, שלטים ורמזורים. המשיכו בדרך, חצו מחלפים, עברו על גשרים, טיפסו על הרים, ראו חופים, שחפים וים, שדות, כרמים, רכבת גם."

וכל אותו זמן של הנסיעה והיציאה אל המרחב, שואלת מיכל שוב ושוב "איפה האביב?" ואבא ואמא מבטיחים כי: "עוד מעט, עוד קצת ונראה אותו, וכך הם נוסעים "שעה, אולי שלוש, ולפתע פתאום השתנה הנוף: למעלה תכול - למטה ירוק, עד קצה האופק הרחוק."

באיורו הנבון של מושיק לין, המדייק כל כך בגווניה של המהות הילדית, מתוארים אבא ואמא כשהם שרועים על העשב הרך, עצומי עיניים ומתמכרים לשמש האביבית, ומיכל הקטנה יושבת נזופה ומכורבלת בשולי השמיכה ומצפה שההורים יתעוררו. עיניה המאוכזבות של מיכל, רומזות על התקלה המוכרת של העדר תיאום בין רצונם של הבוגרים לבין רצון הילדים. ההורים באו כדי לנוח, אבל במיכל מקננת הציפיה לפגוש באביב. ברווח המתוח בין אכזבה, לבין תחושת נעזבות, כאשר עולה במיכל הצורך הילדי-הטבעי למצוא עניין בסובב אותה, מתרחש באורח הדרגתי הדיאלוג שלה עם הטבע וברואיו. מן ההתנסות במגע הישיר החושי עם יצוריו של הטבע, מתעצבת תובנה שממלאת את מושג ה"אביב" בתוכן חווייתי של צבע, ממדים ותנועה. תובנה שמפקיעה את ה"אביב" מן ההיבט המופשט והמטאפורי שאליו נחשפה מיכל בשיחתם של הוריה טרם

היציאה לטיול.

ומותר אולי לומר בהערת סוגריים, שבימים "האינטרנטיים" האלה, כאשר חלק ניכר ממגעם של אנשים וילדיהם עם עולם הטבע מתרחש באורח וירטואלי מול צג המחשב, חשוב אולי יותר מכל, להוציא לפועל את הכתוב והמאוייר בדפי הספר היפה הזה. לצרור בסל את אבזרי הפיקניק, להידחס לתוך המכונת המשפחתית ולצאת אל הטבע, לשטוף את העיניים, לנקות את הראש ולזמן לילדים אפשרות אמיתית לגלות מהו באמת האביב.

החוקיות המאגית של המספר שלוש, שמתקיימת בספרות המעשייה והאגדה, פועלת גם בסיפור זה, כאשר שלוש פעמים פוגשת מיכל שלושה מיצוריו של הטבע: חרגול, חיפושית וזחל. תוך התבוננות באופן התנהגותם היא לומדת על צורתם, טיבם ומקום חיותם. ושלוש פעמים ניכזבת צפייתה לידידותם. הקשר שהיא מבקשת לרקום עמם אינו מילולי. היא מושיטה יד לשחק עם החרגול, אוספת לכף ידה את החיפושית והזחל, ורק כשהם נמלטים ממנה היא קוראת אליהם להשיבם אליה.

כדי שייוצר דיאלוג בין מיכל הקטנה לבין הטבע וברואיו, עליה לפגוש ביצורים קטני ממדים, המקיימים לגביה יחס שוויוני ואינם מאיימים על קיומה. ומי אינו זוכר את שורותיה המופלאות בפשטותן האנושית ומלאת החמלה של פניה ברגשטיין:

"חיפושית לי קטנטנה, / אוי כמה היא מסכנה! / היא כלכך רוצה לברוח - / אבל אין לה, / אין לה כוח. " או את שירה הנלכב של חיה שנהב: "נמלה, / נמלונת, / נמלה קטנה / קטנטונת. // נמלה, / נמלי, / נמלה, / שלי, שלי. // מטיילת / על היד, / לא תפחד, / לא תפחד. // כי אני / חבר שלה, / אני חבר / של נמלה."

בשלושת המפגשים חוזרת התבנית של: א. התגלות היצור במקומו הטבעי ואופן התנהגותו בטבע. ב. רצונה של מיכל שהיצור ישמש לה כחבר. ג. האכזבה על שאין הוא נענה לה, וחזרה תלונית אל אמא ואבא כאל בסיס ועוגן.

"ניתר החרגול - קפץ ועבר לעלה אחר. הוא קופץ ומיכל אחריו. הוא מתר ומיכל אחריו. קפיץ וקפוף, קפיץ וקפוף - נעלם החרגול ואיננו. 'חרגול קטן, חזור! בוא נשחק,' קראה מיכל. 'חזור! חזור!' רשרשו העשבים - אך החרגול לא חזר. התישבה מיכל על השמיכה וחיכתה שאמא ואבא יתעוררו."

הנה התנסתה במגע ראשון עם יצור קטן מן הטבע, אשר לא נענה לרצונה בידידות, אך להרף עין נוצר ביניהם שבריר של קשר, אשר פותח אותה להתנסות חדשה. היא אוספת בעדינות אל כף ידה את החיפושית שמתנדנדת על הגבעול "ניע-נוע, ניע-נוע, עולה-יורדת, יורדת-עולה." אבל החיפושית מתרוצצת "בכלא היד

כמבקת לברוח" וכאשר "פתחה מיכל את היד, החיפושית - פרשה כנפיים, עפה נעלמה." עדיין מיכל זרה לטבע, עוד אין היא חלק ממנו. נסיונה ליצור קשר ממושך, נכשל, עדיין אין היא בשלה לקשר כזה, אולם מגוון חוויותיה התרחב במפגש עם יצור חדש שעמדה על טיבו החמקני. את תוצאת האכזבה היא מפרשת עדיין באופן תלותי ובמידה של רחמים עצמיים

"עם מי אשחק, חשבה מיכל, מי ייקח אותי לטייל? אבא ישן, אמא ישנה. החרגול נעלם, החיפושית ברהה."

אבל האביב מזמן לה חלון נוסף להביט מתוכו אל הטבע, ולהתנסות ביצירת קשר חדש. הזחל השמנמן אשר "מתקדם באיטיות בין העשבים, מכרסם זולל את העלים" מושך את תשומת ליבה. סקרנותה מנצחת והיא אוספת אותו בכף ידה. ושוב מופיעה התבנית הצפויה: "נבהל הזחל, התכרבל, התקפל, התגלגל... לא הזיז איבר - שום דבר. 'זחל קטן, אל תפחד,' לחשה מיכל, 'נעים וטוב אצלי ביד.'... אבל הזחל לא נע ולא נד. ישבה מיכל עצובה. אבא ישן, אמא ישנה, רק היא ערה ובודדה." ובכל זאת, אין היא זרה עוד לטבע המקיף אותה. על-כן, כאשר מרחף מעל ראשה הפרפר האביבי היא קוראת לו בידידות: "פרפר קטן, אתה רוצה להיות חבר שלי?" והפרפר, אשר שורות הסיפור מקנות לו מידת ההאנשה, נענה לה בניפנוף כנפיים ורומז לה לרוץ אחריו אל השדה. בתואם של שייכות וקירבה "הוא מרפרף מעל העשבים - ומיכל אחריו. הוא יורד אל הפרחים - ומיכל אחריו." אין לה עוד צורך תלותי בעוגן ההורי שבמעלה הגבעה. היא כבר מצאה לבדה את האביב: "משחקת בין הפרחים, עם חיפושיות וחרגולים, והמון פרפרים לבנים, מרחפים סביבה כחופפים לה את הראש." כי בשעה שאבא ואמא ישנו, חוותה מיכל בדרכה הייחודית את מהותו של האביב ועמדה על טיב יצוריו. בתהליך רצוף של התנסות ביצירת קשר, באכזבה על אי מימושו ובאומץ לשוב ולנסות, התבהרה בה התובנה בדבר המושג ההוא, שמנקה את הראש ושוטף את העיניים.

בתהליך של הקשבה לטבע ובהתפתחות לשדריו הופכת מיכל לשותפה עמו, על כן יכולים עתה גם החרגול, החיפושית והזחל להצטרף אל משחקה, כביטוי דיאלוגי של קשר וידידות.